

Salifou, André. *Kaoussan ou la révolte sénoussiste*. Niamey : CNRSH, 1973.
 Triaud, Jean-Louis. *La légende noire de la Sanūsiyya. Une confrérie musulmane saharienne sous le regard français (1840–1930)*, Paris : MSH, 1995.

Notation phonétique adoptée pour le touareg (tamajaght, langue amazighe) :
 Par rapport à l'alphabet phonétique international, les variations sont les suivantes :

consonnes :

sh, gh, kh, pour *c, γ, x*,

voyelles :

e, é, pour *ə, e*

An Islamic Perspective in Russian Public Opinion: The Russian Tatar Thinker Abdurrashid Ibrahim (1857–1944)

010532

Mikhail Meyer

An entirely new dimension entered into the realm of public opinion in Russia at the turn of the twentieth century with the appearance of Muslim thinkers in the domain of social and religious activity. Their words and actions were primarily aimed at modernizing the economic, social and spiritual life of their coreligionists. But at the same time, they strove to improve the social and legal status of the Muslim (mostly Turkic-speaking) population in Russia. In this regard, their activities represented a special variant of Islamic-Russian nationalism.

This type of concept, i.e. Islam within a national movement, had been mobilized among Asian and North African Muslims since the second half of the nineteenth century. The Young Ottomans in the Turkish Empire and the Arab participants of the Nahda (Enlightenment movement) are different examples of this religious-nationalist combination as well as the Adamiyat Society established by Malkomkhan in Iran and activities of the first Muslim organizations in India and in other countries of South-East Asia.

In Russia, the Jadid movement was one of the notable results of such activity.¹ However, Jadidism was not a uniform movement and the first Muslim reformers belonging to Jadidism had different ways of expressing associated ideas. If Shihabuddin Merjani (1818–89) and Hussein Faizkhanov (1823–66) were characterised by their interest in reorganizing cultural life, on the other hand, Ismail-bey Gaspirali (Gasprinsky, 1851–1914) especially related reforms in the sphere of education with the idea of unity for Russian Muslims in addition to the improvement of their social status.

In this contribution, we would like to examine the specificities related to Abdurrashid Ibrahim's life as one of the Russian Tatar thinkers and public men associated with Jadidism of those years. A. Ibrahim was famous for his active

¹ *Jadid (usūl-i jadīd)*, a new phonetic principle developed in the realm of education by I. Gasprinsky, was created for studying Quranic and other religious texts. From the end of the nineteenth century, the term, Jadidism, took on a wider meaning to refer to everything which was new in the cultural and social life of Russian Muslims. Within this context of liberal reform movements, the Jadidists worked towards improving the socio-legal status of Russian Muslims. For more details: R. G. Landa, *Islam*; D. M. Iskhakov, *Fenomen*; V. Bobrovnikov, "Islam"; E. J. Lazzarini, "Ādidism."

OUVRAGES PARUS DANS LA MÊME COLLECTION

Osmân Agha de Temechvar, *Prisonnier des infidèles. Un soldat ottoman dans l'empire des Habsbourg*, 1998.

Morali Seyyid Alî Efendi et Seyyid Abdürrahim Muhibb Efendi, *Deux Ottomans à Paris sous le Directoire et l'Empire. Relations d'ambassade*, 1998.

Seyyidî 'Alî Re'îs, *Le Miroir des pays. Une anabase ottomane à travers l'Inde et l'Asie centrale*, 1999.

Albertus Bobovius, *Topkapî. Relation du sérail du Grand Seigneur*, 1999.

Evlîyâ Tchélébi, *La Guerre des Turcs*, récits de batailles extraits du *Livre de voyages*, 2000.

Lâtîfî, *Eloge d'Istanbul*, suivi du *Traité de l'invective* (anonyme), 2001.

Ouvrage publié avec le concours
de l'Institut français d'études anatoliennes.

Titre original :

Alem-i islam ve Japonya'da İntişar-i İslamiyet

Editeur original :

Ahmed Sati bey

Matbaası, İstanbul, 1328 [1910]

© Succession Abdürrechid İbrahim

© ACTES SUD, 2004

pour la traduction française

ISBN 2-7427-5206-4

Illustration de couverture :

© Asian Art & Archaeology, Inc./Corbis

106

ABDÜRRECHID İBRAHİM

Abdürreşid İbrahim 010532

UN TATAR AU JAPON

Voyage en Asie
(1908-1910)

traduit du turc ottoman, présenté et annoté
par François Georgeon et Işık Tamdoğan-Abel

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Den. No:	162398
Tas. No:	100. A

03 Subat 2014

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Sindbad

Pierre Bernard, fondateur

Abdürresid İbrahim.

İtalyanın Ültimatomu.

S. Müstekim, VII, sy. 160, s. 49-50.

Abdürresid İbrahim.

«Allahü Ekber».

S. Reşad, IX, sy. 215, s. 134-135.

Abdürresid İbrahim.

Yaldızlı Medeniyet.

S. Müstekim, VII, sy. 161, s. 65-66.

Abdürresid İbrahim

Abdürresid Efendinin Rüyası.

S. Müstekim, II, sy. 129, s. 405-406.

Abdürresid İbrahim.

İlm ü Marifet - Gayret ü Faâliyet

(Konferans).

S. Müstekim, IV, sy. 97, s. 323-326.

Abdürresid İbrahim.

«Mevzâ» (Ayasofya Camiinde).

S. Reşad, VIII, sy. 190, s. 140-141.

Abdürresid İbrahim

Harik Münasebetiyle.

S. Müstekim, VII, sy. 160, s. 53-54.

Abdürresid İbrahim.

Rusya'da Terakkî.

S. Müstekim, VI, sy. 156, s. 410-411.

Abdürresid İbrahim.

Afrika'da Mücahidin-i İslamiyyenin Ahvali

ve Müslümanlığın İstikbaline Dair Konferans.

S. Reşad, VIII, sy. 185, s. 42-50

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA ÖZEL KUTUPHANEMİZ

31 EKİM 1996

Abdürresid İbrahim (1857-1994) the life and thought of muslim activist. ÖZBEK, Nadir. Yüksek Lisans. Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1994. 150 s., 280 ref. Danışman: Prof. Dr. Zafer Toprak. Dili: En.

36344

Abdürresid İbrahim.

Müslümanları Kim Uyandıracak (Konferans)

S. Müstekim, IV, sy. 98, s. 343-345.

Abdürresid İbrahim.

Âlem-i İslâm: Millete Ruh-u Milliyet
Verecekler Hakkında Konferans.

S. Müstekim, IV, sy. 94, s. 272-274.

Abdürresid İbrahim.

Hacı Babalar Odasında «Asıl Zelim Cehalettir».

S. Müstekim, VII, sy. 159, s. 44-46.

Abdürresid İbrahim.

Mevâiz-i Diniyyeden Teâruf-ü Müslimîn.

S. Müstekim, VII, sy. 161, s. 71-73.

Abdürresid İbrahim.

Ahvâl-i Hazıraya Bir Nazar ve Ne Yap.
malı?

S. Müstekim, VII, sy. 162, s. 81-82.

Abdürresid İbrahim.

Âlem-i İslâm: Şarkın İtibah ve İstik-
bali Hakkında Konferans.

S. Müstekim, IV, sy. 93, s. 266-268.

Rusya Türklerinden Abdürresid İbrahim (1857-1944). *TURKOĞLU, İsmail.*
Yüksek Lisans. Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Ens., İstanbul, 1993.
93 s., 53 ref.
Danışman: Prof. Dr. Nadir Devlet. Dili: Tr.

23 MAYIS 1998

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

12 OCAK 1996

822 TAHİR, Mahmud. Abdurrashid İbrahim, 1857-
1944. *Central Asian Survey*, 7 iv (1988) pp.135-
140
ABDÜRRESİD İBRAHİM

ABDÜRRESİD İBRAHİM
1857-1944

Abdürresid İbrahim.

Kapitülasyon.

S. Müstekim, VII, sy. 157, s. 15-16.

Abdürresid İbrahim.

Bizim Aklımız Bize Yararsa Biz de Adam
Oluruz.

S. Müstekim, VII, sy. 164, s. 116-118.

• الزركلي، خير الدين، الأعلام، ط4،
بيروت 1979م، 293/3؛ • كحالة، عمر
رضا، معجم المؤلفين، دمشق 1957م، 5/
111، والمستدرک عليه، بيروت 1985م،
343؛ • المحبي، محمد أمين، نفحة
الريحانة ورشحة طلا الحانة، مطبعة الترقى،
دمشق 1348هـ، 1/206؛ • المرادي،
محمد خليل، سلك الدرر، دار صادر،
بيروت 1422هـ، 2/306.

د. محمد هشام النعسان

معهد التراث العلمي العربي - حلب - سوريا

(010532)

Abdamehd Ibrahim

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

25 Temmuz 2016

عبد الرشيد، إبراهيموف (رشيد قاضي)

(1274هـ / 1857م - 1363هـ / 1944م)

إصلاح التعليم اهتمام عبد الرشيد وخصوصًا تطبيق
البرنامج التعليمي الأوروبي في العالم الإسلامي،
ولكن ضمن المدارس ومع الحفاظ على القيم
والتعاليم الإسلامية [Khabutdinov, 47].
عاد عبد الرشيد إلى تارا عام 1885 وتم تعيينه
إمامًا ومدرسًا في مدرسة المدينة، ثم تم انتخابه
قاضيًا عام 1892 من قبل مجلس أورلبورغ
الديني. وبمساعدة بعض مفكري روسيا المشاهير
مثل عبد الله بوبي، وموسى جار الله بدأ عبد
الرشيد بنشر أفكاره حول ضرورة الإصلاح في
النظام الحكومي الروسي من أجل تحقيق التطوير
ورفاهية الشعب الروسي المسلم. توجه عبد
الرشيد عام 1894 إلى عدد من دول أوروبا
والشرق الأوسط لدراسة أنظمة حكمها المبنيّة
على الدستورية ونشر في استانبول كتابًا يدعى

يعرف باسم رشيد قاضي وهو أول ناشط
سياسي تترى وأبو الحركة الإسلامية
(بان إسلاميزم) الروسية، مفكر، وصحفي،
ورحالة، وداعية، ومحرر لعديد من المجلات
والجرائد الإسلامية. كان متقنًا للغة التترية،
والتركية، والعربية، والفارسية، والروسية،
واليابانية، والفرنسية، واللاتينية.

ولد عبد الرشيد في مدينة تارا في منطقة توبولسك
في سيبيريا روسيا، حيث تلقى تعليمه الابتدائي
في مدرسة توبولسك وفي مدرسة قشقار الشهيرة
في منطقة قازان. وبدأ دراسته في تكية قازان منذ
عام 1879 في المدينة المنورة ثم درس في مكة
قبل أن يرحل إلى استانبول.

جذبت أفكار وزير التربية التركي منيف باشا عن

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

TÜRK DÜNYASI DÜŞÜNÜR TEMSİLCİLERİ

Editör ve Yazar: Süleyman Hayri BOLAY

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	038710
Tas. No:	920.0956 BOLAY

Ankara
2015

S. Hayri BOLAY

Abdürreşid İbrahim (010532)

HAYATI VE ESERLERİ

Hayatı

Tam adı, Abdürreşid b. Ömer b. İbrahim'dir. 23 Nisan 1857'de Sibirya bölgesinde Tomsk'a bağlı Tara kasabasında doğmuştur. Buharalı Özbek asıllı bir aileye mensuptur. Annesi ise Başkurt Türklerinden Afife Hanım'dır. Babası Ömer Bey, dindar bir kimse olup oğluna küçük yaşta Kur'ân okumayı öğrettiği gibi birçok sureyi ezberletmişti. İlk eğitimini babasından aldıktan sonra, 7-8 yaşlarında Tara civarındaki Avvuş köyü medresesinde yatılı okumuş ve bir yıl sonra anne tarafından akrabalarının bulunduğu Çelyabinsk(Çelebi) civarındaki Elmen köyüne getirilerek tahsiline devam etmiştir. A. İbrahim, 1871'e kadar burada, 1871'den 1875-76'ya kadar Tümen'de tahsil gördükten sonra Kazan yakınlarındaki Kışkar medresesine gelmiştir. Burada da bir müddet tahsil gördükten sonra, bir süre Akmolla'da bulunmuş hemen ardından da 1879'da tahsilini sürdürmek amacıyla Medine'ye gitmek üzere İstanbul'a gelmiştir. 1880-1884 tarihleri arasında Medine'de eğitim gören A. İbrahim, 1885'te tekrar Tara'ya dönmüştür. 1877'de yakalanarak Kazan ve Tara'da hapse atıldı. Bir sene kadar hapiste yattı. Hapishanede Rusya'nın muhtelif bölgelerinde getirilmiş soydaşlarıyla uzun süre esaret altında bulunan Rusya Müslümanları'nın durumlarını müzakere etti. Bu müzakereler, A. İbrahim'e ileriki yıllarda girişeceği çetin mücadelenin hem yol haritasını hem de işaret taşlarını kazandırdı. 1878 yılının sonuna doğru Akmola vilayetinde bir süre imamlık yaptı. Esas niyeti Medine'de tahsilini tamamlamaktı. 1979 Ağustosunda Odesa üzerinden İstanbul'a geldi. Oradan Medine'ye geçti. Medine'de hem dinî hem de siyasi eğitim aldı. Beş sene sonra icazetini aldı. Bu arada sufi tarikatlara da ilgi duyarak Şeyh Mazhar Efendi'nin derslerine bir süre devam etti. 1884 yılı sonlarında

Abdürresid İbrahim.

Farz Olan Cihad, Bu Cihaddir.

S. Reşad, IX, sy. 216, s. 143-144.

Madde
Basi

Abdürresid İbrahim.

«Konferans».

S. Reşad, IX, sy. 230, s. 376-378.

Abdürresid İbrahim. ~~Abdürresid İbrahim~~

Âlem-i İslâm.

S. Müstekim, III, sy. 78, s. 417-420.

Abdürresid İbrahim.

Âlem-i İslâm:
Hindistan Mektupları.

S. Müstekim, III, sy. 69, s. 264-266.

x Abdürresid İbrahim
x Hindistan
İSLAMLAŞTIRILAN
SONRA BELEN DOKÜMANI

x Abdürresid İbrahim.

Şarkın İntibahı ve İstikbali Hakkında

Konferans.

S. Müstekim, IV, sy. 81, s. 226-228.

x Abdürresid İbrahim.

Müslümanları İntibaha Davet Hakkında Mev.

12a.

S. Müstekim, IV, sy. 89, s. 191-194.

Abdürresid İbrahim. ~~Abdürresid İbrahim~~

Devr-i Âlem: Devr-i Âlem Müntehası Demeye

Şayan Hicaz Mağfîret-Tiraza Ait Vakâyi-i Mü-
himme.

S. Müstekim, IV, sy. 80, s. 34-35.

x Abdürresid İbrahim.

Âlem-i İslâm: Ahvâl-i Âlem-i İslâm Hakkında Konferan

S. Müstekim, IV, sy. 84, s. 103-109.

x Abdürresid İbrahim.

Müslümanlar Çalışırsa Yaşayacak, İlerleyecek

(Konferans).

S. Müstekim, IV, sy. 99, s. 355-357.

Abdürresid İbrahim

«Sırat-ı Müstekim'in Abdürresid İbrahim'e Arşusu»

S. Müstekim, VII, sy. 168, s. 186.

Abdürresid İbrahim.

Muharebe ve Sulh - Trablusgarb Meselesi
Nasil Hal Olunuyor?

S. Müstekim, VII, sy. 165, s. 131-132.

Abdürresid İbrahim. ^{x Abdürresid İbrahim}
^{x ~~Abdürresid İbrahim~~}
Hindistan

Hindistan Mektupları.

S. Müstekim, III, sy. 67, s. 239-240.

MADDE YAYINLANDIKTAN
SONRA GELEN DÜKÜMAN

x Abdürresid İbrahim

Ahvâl-i Müslimîn ve Ulemâ Hakkında Konferans.

S. Müstekim, IV, sy. 88, s. 175-178.

MADDE YAYINLANDIKTAN
SONRA GELEN DÜKÜMAN

Abdürresid İbrahim.

Hindistan Mektupları; Yirmineci Asırda Tanınan Medeniyet.

S. Müstekim, III, sy. 72, s. 319-320.

x Abdürresid İbrahim
x Hindistan

x Abdürresid İbrahim.

Ahvâl-i Müslimîn ve Ulemâ Hakkında Konferans.

S. Müstekim, IV, sy. 87, s. 152-154.

x Mahmut Esad Efendi ve Abdürresid İbrahim

Ahvâl-i Âlem-i İslâm Hakkında Konferans

S. Müstekim, IV, sy. 82, s. 66-74.

MADDE YAYINLANDIKTAN
SONRA GELEN DÜKÜMAN

Abdürresid İbrahim.

Harb mi Sulh mü?

S. Resâd, IX, sy. 225, s. 304.

MADDE YAYINLANDIKTAN
SONRA GELEN DÜKÜMAN

Abdürresid İbrahim

x Abdürresid İbrahim
x Hindistan

Elvâh-ı İntibah; Hindistan'da Hürriyet-i Matbûat.

S. Müstekim, III, sy. 73, s. 335-336.

Osman Nuri.

Seyyâh-ı Şehir Abdürresid İbrahim Efendiye

S. Müstekim, VII, sy. 168, s. 185.

Hasan Ruhi

Abdürresid İbrahim Efendi Hazretlerine Aşk

Matrûzât.

S. Resâd, VIII, sy. 189, s. 126.

MADDE YAYINLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

- ABDÜRRESİD
İBRAHİM

Abdürresid İbrahim
Çindeki Müslümanların Hayatı
s. Müstekim, III, sy. 64, s. 158-159
s. Müstekim, III, sy. 62, s. 159-160,

x Abdürresid İbrahim.

İlm ü Marifet - Gayret ü Faaliyet (Konferans).

S. Müstekim, IV, sy. 95, s. 293-295.

- JAPONYA
- ABDÜRRESİD
İBRAHİM

Abdürresid İbrahim (Sibiryalı)
Japonya'da İslamiyet
s. Müstekim, II, sy. 38, s. 182-183

MADDE YAYINLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

MADDE YAYINLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Abdürresid İbrahim ve Musa Közüm
Âlem-i İslâm: Ahval-i Âlem-i İslâm
Hakkında Konferans.

s. Müstekim, IV, sy. 85, s. 118-123

MADDE YAYINLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

- JAPONYA
- ABDÜRRESİD
İBRAHİM

Abdürresid İbrahim,
Beşâret-i Uzmâ - Japonya Mektupları
s. Müstekim, II, sy. 48, s. 344-345.

Abdürresid İbrahim.
x Abdürresid İbrahim
x ÇİN

Çindeki Müslümanların Hayatı.

S. Müstekim, III, sy. 65, s. 206-208.

MADDE YAYINLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Abdürresid İbrahim.
x Abdürresid İbrahim
x ÇİN

Âlem-i İslâm: Çin Müslümanları.

S. Müstekim, III, sy. 66, s. 217-219.

MADDE YAYINLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Abdürresid İbrahim.

Terbiye-i İslamiyye Cemiyeti.

S. Reşad, IX, sy. 225, s. 302-303.

11.15.21 Abdürresid İbrahim.

Eski Kafadan Eski Siyaset.

S. Müstekim, VII, sy. 167, s. 172-173.

y Abdürresid İbrahim.

Sapderunluk nedir, Nedir?

S. Reşad, IX, sy. 217, s. 166-167.

v Madde başı

22 NISAN 2002

MAARIF KUTUPHANESI
SOMUTLUGU
TAVRAN

360. [IBRĀHĪM, 'Abd ar-Rašid] IBURAHIMU, Abudyureshito. *Jyaponya. Isuramu kei Roshiyajin no mita Meiji Nihon*. Transl. from Ottoman to Japanese by Kaori Komatsu & Hisao Komatsu, Tokyo, Daisen Shokan, 1991, 2x-410 p., ill. [« Japoniya » : Meiji's Japan as Seen by a Muslim from Russia]

Abdurresid
Ibrahim

This is the first Japanese translation of the travel diary written by the famous Tatar pan-Islamist theoritian 'Abd ar-Rašid Ibrāhīm (1857-1944). The title of the Ottoman Turkish original is *Alem-i Islam ve Japonya'da Intişar-i Islam*, vol. 1, Istanbul, 1328 (1910). This translation covers the whole of the chapter about Japan, which constitutes the main body of the original volume. Japanese names and terms in the original text are corrected according to the contemporary Japanese sources. The author is supposed to have stayed in Japan for the first time from February to June, 1909. During this stay he paid much attention to the reasons of rapid growth and strength of Japan and observed the characteristics of Japanese society and culture.

R.

Abdurrahid Ibrahim
ABDURRASHID IBRAHIM OGLU (IBRAGIMOV)
[URSS, 18?-1944]

Bukhariyk, descendant des Bukhariotes installés dans le district de Tara, de la province de Tobol'sk en Sibérie.

Il fit ses études au *mektep* de Koshkary, près de Kazan puis, pendant quatre ans dans une *medresse* de Médiine. Rentré en Russie en 1892, il fut nommé *qadi* à l'Assemblée spirituelle musulmane d'Orenburg, poste qu'il occupa jusqu'en 1893 et qu'il abandonna pour parcourir les pays musulmans : Turquie, Egypte, Inde.

Ibragimov transposa en Russie les idées politiques de Djemaleddin al-Afghani. Son activité de publiciste fut exceptionnellement féconde.

En Egypte, il collabora au journal *Al-Nil* et y publia des articles sur la christianisation des Tatars de Kazan.

A Istanbul, il publia en 1893 son ouvrage majeur *Chólpan Yildizi*, violente diatribe contre le régime tsariste et appel à la renaissance culturelle et politique du monde musulman.

Rentré en Russie en 1901, il fut l'un des coryphées du mouvement réformiste djadid et un adversaire déclaré à la fois des conservateurs et des révolutionnaires. Entre 1902 et 1906, Ibragimov édita en Russie plusieurs périodiques d'inspiration djadid et panislamique qui furent tous suspendus par la censure à Saint Petersburg : *Mirat-Kuzge*, journal à périodicité variable, mi-arabe, mi-tatar (en tout 22 numéros, 1902-1909, à partir du n° 18 à Kazan). A Saint Petersburg également : *Ulfet* (janvier 1906-juin 1907), hebdomadaire tatar, *Nedjat* (juin 1907 - un seul numéro) hebdomadaire tatar; *Sirke* (un seul numéro en 1907), premier périodique de langue kazakhe, et *Al-Tilmiz*, hebdomadaire de langue arabe (1907, en tout 30 numéros) destiné aux étudiants daghestanais de la capitale russe; *Bayan ul-Haq*, Kazan, quotidien tatar (mars 1906-fin 1914).

Il édita aussi à Saint Petersburg (dans sa propre typographie) l'important ouvrage turc d'Arif Bey, *Bin bir Hadith* (1907, 388 pp., 2e édition Kazan, 1909), avec de nombreux commentaires personnels attaquant les mollahs conservateurs et les socialistes qu'il qualifie de « gamins charlatans ».

De 1904 à 1908, Ibragimov joua un rôle de tout premier ordre dans la formation du grand Parti Musulman de Russie *Itifak al-Müslimin* dont il fut un des dirigeants les plus en vue. Puis en 1910, il repartit pour l'étranger : Japon, Inde, Turquie.

En 1913, il collabora aux revues istanbouliotes, *Türk Yurdu* et *Türk Sözü* (auxquelles collaborèrent aussi Ziya Gökalp, Musa Djarullah Bigi et la plupart des musulmans russes établis en Turquie). En 1915, il édita l'organe panislamique *Islam Dunyasi* (Istanbul), en turc.

Pendant la guerre, il se rendit à Berlin où il s'occupa des prisonniers russes musulmans en Allemagne et en Autriche-Hongrie et publia à leur intention la revue mensuelle *Djihad al-Islam* (1916-1917).

Après la guerre, Ibragimov voyagea en Turquie, Allemagne, au Moyen-Orient. Il mourut au Japon, en septembre 1944.

Principal ouvrage : *Chólpan Yildizi* en turc. 1re édition Istanbul, 1895; 2e édition Saint Petersburg, 1907, 58 p. Une réédition avec traduction anglaise est en cours à Oxford.

Bibliographie : Djemaleddin Validov, *Ocherki Istorii Obrazovanosti i Literaturny Kazanskikh Tatar*, Moscou, Leningrad, 1923, pp. 64-65. Voir aussi : Musa Djarullah Bigi(ev), *Eslahat Esaslary*, Kazan, 1913 (en tatar), sur son activité politique de 1904 à 1908.

ABDÜRREŞİD İBRAHİM

8 AGUSTOS 1995

ABDÜRREŞİD İBRAHİM
İŞLÂMCİ BİR EYLEM ADAMI

NADİR ÖZBEK

İslâm kültür ve düşüncesi her zaman evrensel bir boyuta sahip olmuş olmakla birlikte dünya ölçeğinde entelektüel ve siyasî faaliyet yürütmüş Müslümanlar hayli azdır. Modern çağda bunun istisnalarından bir tanesi Cemaladdin Afgani'dir. En az Afgani kadar renkli bir kişiliğe sahip ve belki de oğandan daha fazla nüfuz sahibi olmuş ve siyasî önerilerini Avrupa'dan Uzakdoğu'ya kadar yayılan geniş bir coğrafyada deneme imkânına kavuşmuş bir diğer kişi de hiç şüphesiz Sibiryâ Tatarlarından Abdürreşid İbrahim'dir. 19. yüzyılın son çeyreğinden 20. yüzyılın ortalarına kadar Berlin, İstanbul, Moskova, Mekke, Kahire, Bombay, Tokyo ve söz konusu coğrafyanın diğer sayısız mekânları arasında durmaksızın mekik dokuyan İbrahim'in istisnai siyasî kişiliğini kuşkusuz bütün bu coğrafyaların reel politik sorunları belirlemiştir. Bununla birlikte İbrahim için İngiliz ve Rus sömürgeciliğine karşı mücadele ve bu mücadelede İslâm birliği ve Asya halklarının şu veya bu şekilde oluşturulacak ittifakı temel eksen olmuştur.

Ne var ki Doğunun ve İslâm dünyasının son derece önemli ve dikkat çekici bu şahsiyeti üzerinde uzun süren bir sessizlik hakim olmuştur. Son yıllara kadar, hakkında yazılanlar ansiklopedi maddeleri ve kısa biyografi niteliğindeki bir iki makaleden öteye geçmemiştir.¹ Aşağıda, *Toplumsal Tarih*'in bu dosyasındaki yazılara genel bir çerçeve oluşturmak üzere İbrahim'in hayat hikâyesi kısaca sunulmaktadır.

Abdürreşid İbrahim, 23 Nisan 1857 tarihinde Sibiryâ'da Tobolsk vilayetinin Tara kasabasında

doğmuştur.² Babası Ömer, dindar ve politik olarak duyarlı bir kişiliğe sahipti. Abdürreşid'in kendi ifadesine göre babası, Sibiryâ'nın "muhtariyeti" uğruna çaba sarfetmiş ve hatta bu nedenle hapse bile girmiştir. Annesi ise Başkurt kökenli Afife hanımdır. Afife hanım hayatının büyük bir kısmını Tara'da kız çocuklarına okuma yazma öğretmekle geçirmiştir. Abdürreşid'in çocukluğu dindar, disiplinli ancak bir o kadar da yenilikçi bir ortamda geçer.

Eğitimi çevre kazalardaki medreselerde sürdürür. 1867 yılında annesinin gayreti ile Orenburg vilayetinin Elmen köyünde medreseye gönderilir; burada dört yıl kadar kalır. 1871 yılında annesinin ve ardından babasının ölüm haberini alır. Bir süre Temen medresesinde okuduktan sonra 1877 yılında Kışkar medresesine geçer. Ancak kısa sürede

Kışkar medresesindeki eğitimin kendisine fazla bir şey kazandırmayacağını anlar.

Abdürreşid İbrahim yirmi yaşına gelmiş bir genç olarak son derece belirsiz bir ruh hali içindedir. Hayatının on yılından fazlasını medreselerde geçirmiştir ancak tatmin edici bir sonuca ulaşamamıştır. Bu kararsızlık ortamında amaçsızca Kazan, Nijni Novgorod'da dolaşır. Söz konusu yıllar Osmanlı-Rus savaşının devam ettiği yıllardır. Pasaportunun süresini uzatamadığı için, sonunda Çarlık polisi tarafından yakalanıp hapse atılır.

Bir yıl kadar süren hapis hayatı onun kişiliği üzerinde derin etki yapar. O ana kadar hapse girmek onun için yüzkızartıcı bir şeydir. Ancak içerde saygı duyulacak insanlarla karşılaşınca bir miktar rahat-

Abdürreşid İbrahim'in 1930'lu yıllarda Japonya'daki İslâmci yayınlarda kullanılan propaganda fotoğrafı

ƏBƏURRƏŞİD İBRƏHİM

ABDURRASHID İBRAHİM OĞLU (İBRAGİMOV)
[URSS, 18?-1944]

Bukharlyk, descendant des Bukhariotes installés dans le district de Tara, de la province de Tobol'sk en Sibérie.

Il fit ses études au *maktep* de Koshkary, près de Kazan puis, pendant quatre ans dans une *medresse* de Médine. Rentré en Russie en 1892, il fut nommé *qadi* à l'Assemblée spirituelle musulmane d'Orenburg, poste qu'il occupa jusqu'en 1893 et qu'il abandonna pour parcourir les pays musulmans : Turquie, Egypte, Inde.

Ibragimov transposa en Russie les idées politiques de Djemaleddin al-Afghani. Son activité de publiciste fut exceptionnellement féconde.

En Egypte, il collabora au journal *Al-Nil* et y publia des articles sur la christianisation des Tatars de Kazan.

A Istanbul, il publia en 1893 son ouvrage majeur *Cholpan Yildizi*, violente diatribe contre le régime tsariste et appel à la renaissance culturelle et politique du monde musulman.

Rentré en Russie en 1901, il fut l'un des coryphées du mouvement réformiste djadid et un adversaire déclaré à la fois des conservateurs et des révolutionnaires. Entre 1902 et 1906, Ibragimov édita en Russie plusieurs périodiques d'inspiration djadid et panislamique qui furent tous suspendus par la censure à Saint Petersburg : *Mirat-Kuzge*, journal à périodicité variable, mi-arabe, mi-tatar (en tout 22 numéros, 1902-1909, à partir du n° 18 à Kazan). A Saint Petersburg également : *Ulfet* (janvier 1906-juin 1907), hebdomadaire tatar, *Nedjat* (juin 1907 - un seul numéro) hebdomadaire tatar, *Sirke* (un seul numéro en 1907), premier périodique de langue kazakhe, et *Al-Tilmiz*, hebdomadaire de langue arabe (1907, en tout 30 numéros) destiné aux étudiants daghestanais de la capitale russe: *Bayan ul-Haq*, Kazan, quotidien tatar (mars 1906-fin 1914).

Il édita aussi à Saint Petersburg (dans sa propre typographie) l'important ouvrage turc d'Arif Bey, *Bin bir Hadith* (1907, 388 pp., 2e édition Kazan, 1909), avec de nombreux commentaires personnels attaquant les mollahs conservateurs et les socialistes qu'il qualifie de «gamins charlatans».

De 1904 à 1908, Ibragimov joua un rôle de tout premier ordre dans la formation du grand Parti Musulman de Russie *Itifak al-Muslimin* dont il fut un des dirigeants les plus en vue. Puis en 1910, il repartit pour l'étranger : Japon, Inde, Turquie.

En 1913, il collabora aux revues istanbouliotes, *Türk Yurdu* et *Türk Sözü* (auxquelles collaborèrent aussi Ziya Gökalp, Musa Djarullah Bigi et la plupart des musulmans russes établis en Turquie). En 1915, il édita l'organe panislamique *Islam Dunyasi* (Istanbul), en turc.

Pendant la guerre, il se rendit à Berlin où il s'occupa des prisonniers russes musulmans en Allemagne et en Autriche-Hongrie et publia à leur intention la revue mensuelle *Djihad al-Islam* (1916-1917).

Après la guerre, Ibragimov voyagea en Turquie, Allemagne, au Moyen-Orient. Il mourut au Japon, en septembre 1944.

Principal ouvrage : *Cholpan Yildizi* en turc, 1re édition Istanbul, 1895; 2e édition Saint Petersburg, 1907, 58 p. Une réédition avec traduction anglaise est en cours à Oxford.

Bibliographie : Djemaleddin Validov, *Ocherki Istorii Obrazovanosti i Literaturny Kazanskikh Tatar*, Moscou, Leningrad, 1923, pp. 64-65. Voir aussi : Musa Djarullah Bigi(ev), *Eslahat Esaslary*, Kazan, 1913 (en tatar), sur son activité politique de 1904 à 1908.

A. BENNIGSEN

Marc GABORIEAU, Nicole GRANDIN, Pierre LABROUSSE et Alexandre POPOVIC, **DICTIONNAIRE BIOGRAPHIQUE des SAVANTS et GRANDES FIGURES du MONDE MUSULMAN PERIPHERIQUE, du XIX e Siecle a nos Jours, Fascicule I, 1992 PARIS. pp. 39-**

40

MADDE YAYINLANDIKTAN
SONRA BELKIN DOKÜMAN

07 TEMMUZ 1994

Ed. Jean-Louis BACQUÉ-GRAUMONT

MÉLANGES OFFERTS À LOUIS BAZIN

Paris-1992, s. 299-303.

DN: 27765.

03 EKİM 1994

MADDE YAKININDAKİNDİKTAN
SONRA GELİR DOKÜMAN

François GEORGEON

L'EMPIRE OTTOMAN VU D'EXTRÊME-ORIENT AU DÉBUT DU XXe SIÈCLE D'APRÈS LE MONDE DE L'ISLAM D'ABDÜRREŞİD İBRAHİM

L'Empire ottoman était-il présent sur la scène extrême-orientale à la veille de la première guerre mondiale ? Quelles étaient les relations entretenues par la Porte avec les États du Pacifique ? Quelle perception avait-on en Asie d'Istanbul ? La réponse à ces questions permettrait de mesurer, en quelque sorte sur le terrain, les effets de la politique de panislamisme dans laquelle s'étaient engagés les dirigeants ottomans depuis les années 1870, et de voir ce que représentait l'Empire ottoman, le dernier grand État musulman indépendant, pour les peuples soumis à la domination européenne¹. Dans les années 1870 encore, l'État ottoman était perçu comme un soutien possible dans la lutte contre l'impérialisme européen. L'exemple le plus connu à ce propos est fourni par le royaume musulman d'Atjeh, dans le nord de l'île de Sumatra, qui fit appel au Sultan Abdülaziz pour l'aider à résister aux entreprises des Hollandais². Qu'en est-il de cette perception de l'Empire ottoman trente ans plus tard, lorsque la domination de l'Occident s'est généralisée et que monte en Extrême-Orient la puissance du Japon ?

Il s'agit, à vrai dire, d'un problème très peu étudié jusqu'à présent³. On a trop souvent, en effet, considéré l'histoire des pays extra-européens du seul point de vue de leurs relations avec l'Occident, en oubliant qu'ils ont pu regar-

der vers d'autres horizons et tirer leur inspiration d'autres modèles. On s'est peu occupé de ce point de vue des indications que pouvaient fournir les voyageurs musulmans — peu nombreux il est vrai —, qui, au début du XXe siècle encore, continuaient à maintenir vivante la grande tradition islamique du voyage.

Parmi eux, un cas remarquable est constitué par un voyageur tatar, Abdürreşid İbrahim. Né en 1857 à Tara, dans le gouvernement de Tobolsk en Sibérie occidentale, celui-ci avait fait des études de théologie à Médine, et avait occupé pendant quelques mois le poste de juge (*kadı*) à l'Assemblée spirituelle d'Orenbourg. Emigré à Istanbul, il avait lancé de violents pamphlets contre le régime autocratique d'Alexandre III et l'oppression qu'il faisait peser sur les musulmans de l'Empire russe. Rentré en Russie en 1904, Abdürreşid İbrahim joua un rôle de premier plan dans les luttes menées par les musulmans pour faire valoir leurs droits dans la foulée de la révolution de 1905⁴.

À la fin de 1907, alors que la réaction gagnait du terrain en Russie, Abdürreşid İbrahim entreprit un grand voyage qui le mena au Turkestan, puis en Sibérie orientale, au Japon, en Corée, en Chine, à Singapour, en Inde, avant de passer par les lieux saints pour accomplir le pèlerinage, et d'arriver à Istanbul en 1910. Il devait résider

1) Il n'existe pas encore de synthèse satisfaisante sur le panislamisme. La meilleure mise au point se trouve dans l'ouvrage d'Orhan Koloğlu, *Abdülhamid'in Gerçeği*, Istanbul, 1987, mais elle contient très peu d'indications sur l'Extrême-Orient.

2) R. H. Davison, *Reform in the Ottoman Empire*, Princeton, 1963, p. 276.

3) L'article de Denys Lombard, "L'État ottoman vu d'Insulinde", *Passé Turco-tatar, Présent Soviétique, Études offertes à Alexandre Bennigsen*, Paris, 1986, pp. 157-164, concerne surtout le seizième siècle.

4) Sur Abdürreşid İbrahim, voir l'article récent de Mahmud Tahir, "Abdurrahid Ibrahim, 1857-1944", *Central Asian Survey*, VII/4, 1988, pp. 135-140, et la notice de la nouvelle encyclopédie de l'islam en turc (*İslâm Ansiklopedisi*, fasc. 7, mai 1989) due à Mustafa Uzun.

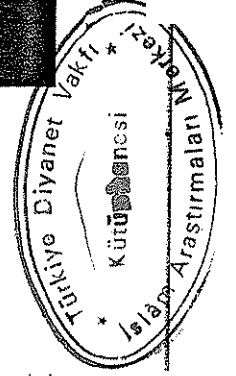
ÖZEL DOSYA

ABDÜRREŞİD İBRAHİM(2)

HAZIRLAYANLAR:
SELÇUK ESENBEL, NADİR ÖZBEK

20. YÜZYILDA BİR TÜRK SEYYAHI ABDÜRREŞİD İBRAHİM

İSMAİL TÜRKÖĞLU

Sırat-ı Müstakim dergisinin kendisine Sibiryalı Meşhur Seyyah lâkabını taktığı Abdürreşid İbrahim, Türkiye'de daha çok seyahatleri ile tanınmakla birlikte, kendisi aynı zamanda siyasetçi, gazeteci, din alimi ve yazardır. Rusya Türkleri arasında ise daha çok Reşid Kadı olarak tanınmaktadır.¹

Rusya Türkleri arasında ilk siyaset temsilcisi ve ilk siyasi döküman neşreden kişidir.² Rusya Türklerinin ilk olarak 1905-1908 yılları arasında düzenledikleri I., II., III. ve IV. Müslüman Kurultayları'nın³ toplanmalarını organize eden şahısların başında gelmektedir. Bu kurultayların toplanmasını sağlamak için İdil-Ural ve Orta Asya bölgelerinde aylarca süren seyahatlere çıkmıştır. Kurultayların toplanmasını engellemeye çalışan Rus hükümetine karşı her türlü mücadele yollarını deneyerek, kurultayların toplanmasını sağlamıştır.

Abdürreşid İbrahim 19. yüzyıl'ın sonu ile 20. yüzyıl'ın ilk yarısında Rusya Türkleri ve Dünya Müslümanları arasında birlik kurmak, İslâmiyetin Uzakdoğu'da özellikle Japonya'da yayılmasını sağlamak için uzun yıllar seyahatler yapmıştır. Bu seyahatleri sırasında Amerika Kitası, Güney Afrika, Batı ve Kuzey Avrupa hariç hemen Dünya'nın her tarafını gezmiştir.

Abdürreşid İbrahim seyahatlerine oldukça

küçük yaşlarda başladı, annesi ve babası daha iyi bir eğitim görmesi için onu Tara'dan oldukça uzakta yaşayan dayılarının yanına gönderdiler. O bu sırada henüz yedi yaşındaydı. Daha yedi yaşındayken seyahatle tanışan Abdürreşid İbrahim yirmi iki yaşına kadar İdil-Ural ve Orta Asya bölgelerinde çeşitli medreselerde (Tara bölgesindeki Avvuş Medresesi, Çelyabinsk'deki Elmen Medresesi, Tümen Medresesi, Kışkar Medresesi, Akmolla Medresesi) eğitim gördü. Bu medrese eğitimleri sırasında yukarıda belirtilen bölgelerin önemli bir kısmını dolaştı ve bazı küçük risaleler kaleme aldı.⁴

A. İbrahim Tokyo'da Tatar cemaatine ait bir okulun öğrencileri ile birlikte.
Solunda Kurban Ali.

المشروع القومي للترجمة

العالم الإسلامي في أوائل القرن العشرين
(مسلمو تركستان وسيبيريا ومنغوليا ومنشوريا)

تأليف الرحالة التتري : عبد الرشيد إبراهيم

A

تقديم وترجمة وتحليق

د. هويدا محمد فهمي

د. أحمد فؤاد متولى

MADHO YAKOBI INDIKTAN
SONG... JERUMAN

المجلس
الثقافي
الاسلامي
1998

24 MAYIS 2002

TÜRKİYE DİYANET VAKFI

YAYIN MATBAACILIK VE TİCARET İŞLETMESİ

Meşrutiyet Cad. Bayındır Sk. No: 55 (06650) • Kızılay/ANKARA
Tel: (0.312) 418 59 49 • 417 09 04 • 425 27 75
Fax: (0.312) 417 00 09

TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAYINLARI / 256

Yayın No: 256
İlmî Eserler Serisi: 52

ISBN 975-389-300-0
97.06.Y.0005.256

Sibiryalı Meşhur Seyyah ABDÜRREŞİD İBRAHİM

İsmail Türkoğlu

Kapak Tasarım ve Uygulama
Mehmet Fidancı

Bu kitap;
Türkiye Diyanet Vakfı
Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi'nin
Dizgi, Fotomekanik, Ofset ve Cilt Tesislerinde
hazırlanmıştır.

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	57303
Tas. No:	920/ABD

15 NISAN 1999

MADDE YOK İKİNDİKTEN
SONRA GELEN DOKÜMAN

ANKARA
1997

Böylece Gasprinski 19. yüzyılın sonlarındaki uluslararası ilişkiler yapısı içinde Rusya ile İslam devletlerinin hayali işbirliğini öngörmüştür. İlk bakışta onun bu eşi bulunmaz görüşünde iyimserlik yanı açıkça görünüyor. Gerçekte ise, 1907'de İngiltere ve Rusya, İran ve Orta Asya'yı paylaşmak üzere o ünlü antlaşmada bulunacak ve kısa bir süre sonra Rusya İran'daki Meşrutiyet devrimine askeri güçlerle karışacaktır. Ancak Gasprinski'nin görüşü İslam dünyasının uğramakta olduğu ciddi tehlikeler karışısında kurtuluş ve gelişme stratejisi arayan bir cedeici aydının o zamanda vardığı sonuçtan başka bir şey değildir. Gasprinski'nin iyimserliğini tenkit etmekten belki daha önemli olan, onun neden böyle görüş öne sürdüğünü düşündürmektir. Bu konuda kendisinin yüzyıllardan beri Rusya ile Osmanlı devleti arasında çatışma çıkınca zorluk çeken Kırım Tatarlarından olmasını hatırlamak da gerekir. Ayrıca onun görüşüne sonraki tarih bakımından göz atarsak sözlerinden birinin tamamen doğru çıktığı anlaşılır. 20. yüzyıl boyunca Doğu Türkistan bölgesine çok sayıda Çinli göçmen yerleşmiştir ve şu anda o bölgedeki Çinli nüfusunun yerli Türki halktan daha çok olduğu bilinmektedir.

Gasprinski sadece Rusya Müslümanları değil bütün İslam dünyası için birlik meydana getirmeye çalışmıştır. Örneğin 1907'de Kahire'yi ziyaret ederek durgunluk içinde kalan İslam dünyasını canlandırmak için Müslüman aydınlarına birlik çağrısında bulunmuştur. Bu çağrı sonunda başarısız kalmakla beraber Gasprinski'de Türkçülük yanında pan-İslamcılık düşüncesinin de önemli olduğu bellidir. Ayrıca Ruslarla Müslümanların birlikte yaşamasına inanan Gasprinski, Avrasyacı aydınlardan sayılabilir. Bu düşünürüne yalnızca tek yönden yaklaşmak belki doğru değildir.

Abdürreşid İbrahim

Ç Rus-Japon savaşını takip eden 1905'teki siyasi ve sosyal huzursuzluklar Çarlık rejimini tehlikeye atarken o zamana kadar susmak zorunda kalan Rusya Müslümanları arasında da siyasi hareketler meydana gelmeye başlamıştır. Gasprinski dahil olmak üzere Tatar aydınlarının önderliğinde toplanan Rusya Müslümanları kongresi de bunlardan biriydi. Özellikle 1906'da Nijni Novgorod'da toplanan ve 800 kadar temsilcinin katıldığı 3. kongrede İttifak denilen ilk siyasi örgütün nizamnamesi kabul edilip 2. Duma (Rusya meclisi)'de Müslüman fraksiyonunun oluşturulması sağlanmıştır. Her kongrede tartışmaların çoğu dini ve medeni muhtariyet üzerinde olurken, 3. Kongrede ortak Türkçe ile eğitimin yayılması konusunda karar alındığı gibi, Türkçülük İslam dini ile beraber birleşmenin temeli sayılmaktaydı.

Bu zamanlarda Gasprinski ile beraber Rusya Müslümanlarının siyasi ve içtimai hareketlerinde önderlik yapanlardan Tatar gazeteci Abdürreşid İbrahim (1857-1944) ilginizi çeker. Batı Sibiryada Tobolsk civarında dünyaya gelen İbrahim, gençken Medine'ye okumaya gitmiş ve vatanına

döndükten sonra Ufa'daki Rusya Müslümanları Ruhani Meclisinde kadılığa atıldığı halde, Rusya hükümetine sadık kalarak yolsuzluk yapan üyelerinden nefret ederek kısa bir süre sonra vazifesinden ayrılmıştır. Daha sonra Avrupa şehirleri ve İstanbul'u ziyaret eden İbrahim, 1895-1900' arasında "Çolpan Yıldızı" ve "Rusya'da Müslümanlar" adlı eserlerini yayınlamıştır.⁷ Her iki eser de Rusya'daki Müslümanlara uygulanan Ruslaştırma siyasetini açıkça tenkit etmeleriyle tanınmaktadır. Gasprinski ile farklı olarak Rus idaresini şiddetli biçimde eleştiren İbrahim bu nedenle bir ara Odessa'da zindana atılmışsa da, 1. Rus İhtilali yıllarında yoğun faaliyetlerde bulunmuştur. Daha sonra 2. Dünya Savaşı sırasında ABD istihbarat bürosunca hazırlanan "Rusya ve Civarlarındaki Müslümanlara yönelik Japonların Girişimleri" adlı rapora göre İbrahim Rus-Japon savaşı sırasında Rusya'ya karşı sabotaj işleri hazırlamasıyla tanınan Japon askeri Akaşi Motojiro ile de temaslarda bulunmuştur.⁸

İbrahim, 1907'ye doğru "Avtonomiya Yâki İdare-i Muhtariye" adlı risaleyi yazmıştır. "Rusya hükümeti hal-i hazırda avtonomiya ve idare-i muhtariyeti kabul etmezse de bundan 20 sene sonra kabul edeceği mukarrerdir"⁹ diyen yazar, bu eserde muhtariyetin ne olduğunu Müslüman okuyucularına anlatmaya çalışmaktadır. Ona göre Kazak bozkırları ve Türkistan gibi Müslüman halkın çoğunluğu oluşturduğu bölgelere topraklı muhtariyet (territorial'naya avtonomiya), İç Rusya'da yaşayan ve kendi memleketlerinde olmalarına karşın azınlık durumunda bulunan Tatarlar ve Başkurlara ise dini-medeni muhtariyet layık olurdu. İşte, gelecekte Rusya'da federal devlet (federativnoe gosudarstvo) öngören İbrahim bundan 10 yıl sonra Rus Şubat devriminden sonra toplanan Bütün Rusya Müslümanları Kongresinde tartışılacak olan önemli meseleleri önceden ileri sürmüştür. Ancak, bu muhtariyet risalesi İbrahim'in Rusya'daki siyasi hareketleri için gerçekten son çalışma olmuştur. Çünkü, yeni başbakan Stolipin iktidarı altında başlayan reaksiyon, Müslümanlar dahil olmak üzere, bundan sonra hiç bir milli hareketin gelişmesine izin vermemiştir. Rusya'daki siyasi faaliyetleri bırakmak zorunda kalan Müslüman aydınların çoğu, İkinci Meşrutiyete kavuşan Osmanlı devletine göç ederken yalnız İbrahim kalbinde

⁷ Abdürreşid İbrahim (İbrahimov), *Çolpan Yıldızı*, İstanbul, 1895, 2. Baskı, Senkt-Petersburg, 1907; (Abdürreşid İbrahim), *Rusya'da Müslümanlar yahut Tatar Akvamının Tarihçesi*, Kahire, 1900. İkinci eserin içindekileri birincisinininki ile hemen hemen aynı olduğundan aynı yazara ait olduğu anlaşılabilir.

⁸ U.S. Office of Strategic Services Research and Analysis Branch, R. & A. No. 890.2, *Japanese Attempts at Infiltration among Muslims in Russia and Her Borderlands*, Washington, D.C., 1944, ss 25, 63. Bana bunun fotokopisini bağışlayan Prof. Dr. E. J. Lazzzerini'ye teşekkür ederim.

⁹ Abdürreşid İbrahim, *Avtonomiya Yâki İdare-i Muhtariye*, Senkt-Petersburg, tarihsiz, s. 20.

effect in Egypt, and when you have conflict of that kind with the Turkish Government . . . you may be quite sure it is bound to have a certain effect on the Mahomedan races who are under British rule or in countries under British occupation.

In another part of his speech, Grey used the term 'fanaticism'.

Prince Sabaheddine, writing from Paris, responded in a letter to the *London Times*,¹⁰⁴ simultaneously sending a translated version to *Le Siècle*.¹⁰⁵ While denying fanaticism, Sabaheddine did confirm that a part of the East, assuming that it had been imposed upon, could be brought to sympathize with the Pan-Islamic doctrine, in which 'might be found the elements of an understanding between all Mussulman countries, whereby the constituent unities of the nation might be preserved'. He acknowledged further that Pan-Islamic policies would obviously be influenced by religious feeling, 'the connecting link which binds together a most heterogeneous mass numbering several hundreds of millions'. In European political circles, added Sabaheddine, Istanbul was regarded as the centre of Pan-Islamic activity. Yet, it had been the seat of the Caliphate for four centuries, without doing anything for the political union of Muslim nations. Only in the second half of his reign had Abdülhamid been favouring such a policy—on a religious level, in order to strengthen his hold on the Muslims within his own empire.

Although, in typical apologetic style, the emphasis in Sabaheddine's letter was laid on the religious character of Pan-Islam and the blame for the whole movement was squarely put on the shoulders of the European powers which imposed (their rule, most probably) on Muslims, a careful reader would notice that the Prince neither denied the existence of Pan-Islam, nor did he attempt to minimize its potential.¹⁰⁶ His

¹⁰⁴ *The Times*, 13 Aug. 1906, 6. The letter was written on 9 Aug. 1906. It was considered important enough for the German Ambassador to London to send the *Times* extract to Reichskanzler von Bülow, see PA, Türkei no. 198, vol. 4.

¹⁰⁵ *Le Siècle* [Paris], 15 Aug. 1906, repr. in P. Fesch, *Constantinople aux derniers jours d'Abdul Hamid*, 401-4.

¹⁰⁶ For Sabaheddine's further views on Pan-Islam, see Y.H. Bayur, *Türk inkilâbı tarihi*, ii. part 4, esp. 33, 94-7. For his general views, cf. H.Z. Ülken, *Çağdaş Türkiye düşünce tarihi*, index. Later, he was to head a liberal opposition party in the Ottoman parliament of 1908.

views were echoed by other Young Turks in exile, notably by one of their most articulate spokesmen, Ahmad Rıza. In 1906, in *Mechveret*, the French monthly supplement which he edited in addition to the Turkish *Meşveret* (both in Paris), replying to accusations about Islamic fanaticism in *Le Temps*, Rıza argued that, if existent, Islamic sentiment was a reaction to European domination and exploitation.¹⁰⁷ A year later, he maintained that Pan-Islam as a sentiment of solidarity and a desire for union was praiseworthy and considerably less dangerous than either Pan-Slavism or Pan-Germanism.¹⁰⁸

Evidently, when writing for their own readership, Muslim supporters of Pan-Islam were much more frank about its objectives, political and otherwise. We shall limit ourselves to three examples—a Turk, an Arab, and a Persian.¹⁰⁹

Abdürreşid İbrahim (Ibragimov) (1853-1944), a disciple of al-Afghānī and a bitter foe of the West and, even more so, of Russia, was of Tatar origins. Educated in Kazan and Medina, he spent some time in Istanbul, where he was influenced in 1897 by al-Afghānī.¹¹⁰ Two years earlier, he had published there an important political pamphlet, in Tatar, *Çolpan Yıldızı* (The Morning Star); in it he strongly denounced the harsh treatment of Muslims in the Russian Empire. Back in Russia, he was appointed *qadi* in Orenburg and led a campaign of journalistic propaganda for Pan-Islam among Russia's Muslims.¹¹¹ In 1910, he left Russia, and travelled extensively in India and Japan, settling afterwards in Turkey, where he continued his Pan-Islamic work. He spent a good part of World War I in Berlin, where he was active in general Muslim affairs.¹¹² One of his most important works is a two-volume book, largely based on his travels in the Muslim lands and in Japan (he was the foremost Ottoman expert on Japan at the time). In this work, published afterwards,¹¹³ he discussed

¹⁰⁷ A.R. [= Ahmad Rıza], 'Le Panislamisme', 3-4.

¹⁰⁸ Id., *La Crise de l'Orient*, esp. 32-3.

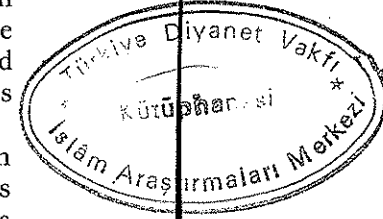
¹⁰⁹ More examples, in some detail, will be given below, in ch. II.

¹¹⁰ al-Maghribī, *Jamāl al-Dīn*, 123.

¹¹¹ His role is discussed below, in ch. III.

¹¹² PA, *Orientalia Generalia* no. 9, vols. 7 and 8, *passim*.

¹¹³ A. İbrahim, *20. asrın başlarında İslâm dünyası ve Japonya'da İslamiyet*. I am quoting from a later edition. On the author, see K. Kreiser, 'Vom Untergang der *Ertoğhrul* bis zur Mission Abdurrashid Efendis', esp. 235-8. H.

Jacob M. LANDAU
The Politics of Pan-Islam
Ideology and Organization
Oxford-New York, 1994, s. 29-30
DN: 28756

ABDÜRREŞİD İBRAHİM ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ

Prof.Dr. Nesimi YAZICI(*)

Abdürreşid İbrahim (1857-1944) yakın zamana kadar adeta unutulmuş, hakkında yazılanlar ancak bir iki ansiklopedi maddesinden ve dolayısıyla yapılan atıflardan ibaret kalmış; Rusya Türklerinin ilk siyasi temsilcilerinden olması yanında, İslâmın ve müslümanların yorulmaz müdafii/bayraktar, aynı zamanda da Anadolu Türkiyle Türklüğün çok önemli bir aksiyon adamı idi. Coğrafi mekân itibarıyla bizlerden çok uzaklarda, batı *Sibirya* 'da doğmuş, ölüm geldiğinde ise yine bir başka uzak diyarda, *Japonya* 'da bulunmuştu. Bununla birlikte Abdürreşid İbrahim, bir asra yaklaşan uzun ömrünün muhtelif devrelerinde geldiği yurdumuzda uzun sürerler kalmış, hiç şüphesiz fiili bağının azaldığı dönemler dahil, ülkemize olan ilgisi, onun hayrı yolundaki çaba ve temennileri hiç eksilmemiştir. İşte bu çabalar ve gayretlerdir ki, onu, kendisine lâyık olmayacak ölçülerde de olsa, bir tebliğ çerçevesinde sizlerin takdirlerinize sunma cesaretini bize vermiş bulunuyor.

Burada öncelikle, A. İbrahim'in hayatından, bizim için önem taşıyan birkaç noktayı hatırlamamız yerinde olacaktır. Buna göre A. İbrahim, uğrunda hapse girebilecek kadar vatan sever, çevresindeki gelişmelere karşı duyarlı *Ömer Efendi* isimli Buhara kökenli bir baba ile, Başkurt Türklerinden olup vaktini kız çocuklarına okuma-yazma öğretmekle değerlendiren *Afife Hanım* 'ın oğlu olarak 23 Nisan 1857'de *Sibirya*'da, *Tobolsk* vilayetinin *Tara* kazasında doğmuştur. Çocukluğu dindar, disiplinli ve aynı zamanda da yenilikçi bir ortamda geçmiştir.¹

(*) Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

¹ Abdürreşid İbrahim'in hayatının özellikle ilk 28 senelik bölümü bizzat kendisi tarafından kaleme alınmış bulunan *Tercüme-i Halim yâ ki Başına Gelenler* (Petersburg, Tarihsiz) adlı kitabında bulunmaktadır. Bundan sonraki devreleri ise Musa Carullah'ın *İslahat Esasları* (Petregard, 1917) ve kendisinin *Âlem-i İslâm ve Japonya'da İntişâr-ı İslâmiyyet*, (İstanbul, 1328-1329-1331, c.I-II) adlı eseriyile İsmail Türkoğlu (*Rusya Türklerinden Abdürreşid İbrahim (1857-1944)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 1993) ve Nadir Özbek (*Abdürreşid İbrahim (1857-1944)*, The Life and Thought of a Muslim Activist, Boğaziçi Üniversitesi, Tarih Bölümü)'ün yayınlanmamış yüksek lisans tezlerinden öğrenilebilir. Biz bu tebliğler için Nadir Özbek, *Abdürreşid İbrahim İslâmcı Bir Eylem Adamı*, Toplumsal Tarih, S.19 (İstanbul, Temmuz 1995), s.7-12; İsmail Türkoğlu, *Abdürreşid İbrahim'in Bilinmeyen Yılları*, Aynı dergi, s.13-17; Aynı yazar, *20.Yüzyılda Bir Türk Seyyahı Abdürreşid İbrahim*, Toplumsal Tarih, S.20 (İstanbul, Ağustos 1995), s.6-10; Hızaloğlu Mustafa Zihni, *Meşhur İslâm Seyyahı Abdürreşid İbrahim ve Fikirleri*, İslâm, S.10-11, (İstanbul, Mart-Nisan, Mayıs 1957), s.8-10, 23-25; Ayrıca Mustafa Uzun tarafından TDVİA (*Abdürreşid İbrahim*, I, 295-297)'ne yazılan madde ve Esref Edib, *Meşhur İslâm Seyyahı Abdürreşid İbrahim Efendi*, İslâm-Türk Ansiklopedisi, c.II, No:53-54, s.3-4 ile diğer bir kısım yerlerden faydalandık.

Yay. Haz. Abdülkadir YUVALI (ve öte.)

TÜRK DÜNYASI AYDINLARI SEMPOZYUMU
BİLDİRİLERİ (23-26 Mayıs 1996)

Keyseri -1996, s. 581-592.

DN:63695

MADDE YATIRILMADIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

08 HAZİRAN 1995

From Asianism to Pan-Turkism: The Activities of Abdürreşid İbrahim In the Young Turk Era

İS 1119 82218

Nadîr Özbek

Abdürreşid İbrahim (1857-1944) is well known for his travels to Japan in 1908 and for his connections there with important Japanese political figures.¹ Although the details of this stay are known due to his memoirs, *Alem-i İslam*, and to some recent studies,² his political activities following his return to Istanbul have not been studied extensively. In this paper, İbrahim's activities within the intellectual and political atmosphere of the Second Constitutional Period (1908-1918) will be investigated. In the Ottoman capital, İbrahim was expected to pursue the Asianist policy that he had agreed on with his Japanese friends. However, the Asianist emphasis in his political thinking gradually weakened and was replaced by pan-Turkist ideological themes. This shift might seem paradoxical, since the image of Japan as willing to cooperate with the Ottoman Empire was highly popular among all segments of the Ottoman intellectuals and gained momentum, especially with İbrahim and Yamaoka's appearance in Istanbul, in 1910.³ I will investigate this seemingly paradoxical shift and try to draw some general conclusions from it as they relate to İbrahim's political career.

A study of İbrahim's political activities in the Young Turk era is important in several respects. First of all, it sheds light on the Asianist policy to which İbrahim subscribed and upon which he agreed with his Japanese friends. For the Ottomans, it was difficult, if not impossible, to employ Asianist policies in the turbulent and catastrophic political atmosphere of the Young Turk era. Second, a study concerning İbrahim's activities during this period helps to augment our knowledge of the political nature of Tatar pan-Islamism that was embodied in İbrahim's thought and personality.⁴ Despite the fact that many Tatar pan-Islamist intellectuals and activists came to the Ottoman Empire and contributed to the Islamist and Turkist atmosphere of the Second Constitutional Period, this interaction has attracted little academic interest. In this paper I intend to highlight the ideas and activities of a small Tatar pan-Islamist group, led by İbrahim, which was in contact with Unionist circles. Moreover, a study of İbrahim's activities in this period also sheds light on the basic political motives that marked his political career in his later life, especially during his time in Japan in the 1930s and 40s.

İbrahim was a political activist who dedicated his life to the endless struggle for the Islamic cause against Russian and British colonialism. His political personality was shaped, to a great degree, by the social and historical experiences that Russian Muslims had gained during the last decades of the nineteenth century. During this period, the competition between the rising Tatar merchant bourgeoisie of the Volga-Ural region and Russian capitalism generated a reactionary Muslim cultural reformism, called *jadidism*. Tatar *jadidism* was transformed from a cultural framework into a political one in the late nineteenth and early twentieth centuries. İbrahim, with his

MADON KAYMAKCIYAN
SARAYI KUTUPHANESİ
İSTANBUL

İttihadı (İttihad-ı Selamet-i İslam)", *Toplumsal Tarih*, v. 8, no. 43 (July 1997), pp. 6-13.

⁴⁰ See Nadir Özbek, "Abdürreşid İbrahim'in İkinci Meşrutiyet Yılları: *Tearüf-i Müslimin ve İslam Dünyası* Dergileri", *Toplumsal Tarih*, v. 4, no. 20, pp. 18-23.

The First Japanese Hadji Yamaoka Kōtarō and Abdürreşid İbrahim

Sakamoto Tsutomu

Abdürreşid İbrahim is known as one of the internationally distinguished Pan-Islamists in the modern history of Islamic world. In 1857, he was born at Tara village near Tobolsk, a small town located on the eastern outskirts across the Ural mountains in Siberia, under the control of the Russian Empire.

He began to pursue his intellectual career in Islamic studies by entering a local elementary school at the age of seven. Thereafter, he spent long years eagerly seeking for knowledge from one *medrese* to another around the Volga-Ural region and Kazakistan until the age of twenty-two.¹

In 1878, he decided to go abroad in order to develop his study fully, because he was not satisfied with the old-fashioned trends of Islam in the Russian Empire. Accordingly he selected the sacred city Medina in the Arabian Peninsula as his new studying site, which had become increasingly one of the intellectual centers since the Wahhabi reformist movements in the modern Islamic world and subsequently had continued to attract the people of the younger generation from all areas.²

After seven years, he returned home and started to take his steps in the direction of reform in the Muslim societies under Russian rule. His activities chiefly centered on Orenburg, Kazan and St.Petersburg. He gradually intensified his attitudes against the Russian government

عبدالرشيد ابراهيم

عالم اسلام

تاريخ انتشار الاسلام في
الجزائر ماوراء النهر

ترکستان — سبريا — مغولستان — مانچوريا — ژاپونيا — قوره —
چين — سنجاپور — جزائر ماوراء هند —
هندستان — عربستان — دارالخلافه —

جلد

— ۱ —

استانبول : احمد ساقى بك مطبعه سى

۱۳۲۸

28 Nisan 2006

ABDURREŞİD İBRÂHİM

ÂLEM-İ İSLÂM

VE

JAPONYA'DA İSLÂMİYET'İN YAYILMASI

Türkistan, Sibiryâ, Moğolistan, Mançurya, Japonya,
Kore, Çin, Singapur, Uzak Hind Adaları,
Hindistan, Arabistan, Dâru'l-Hilafe

CİLD I

Südeleştiren ve Notlandıran
ERTUĞRUL ÖZALP

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	94442
Tas. No:	950.2.13 A 130. A

işaret yayınları
İstanbul 2003

MAKULUĞU İZİNİYLE YAYINLANMIŞTIR
KURUMU İZİNİYLE YAYINLANMIŞTIR

143519

ABDÜRREŞİD İBRAHİM (1857-1944)

The Life and Thought of a Muslim Activist

by
Nadir Özbek

B.A. in Electrical and Electronics Eng.,
Boğaziçi University, 1991

Submitted to the Institute for Graduate Studies in
Social Sciences in partial fulfillment of
the requirements for the degree of
Master of Arts
in
History

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	143519
Tas. No:	920 ABD

Boğaziçi University

1994

**Abdurreshid Ibrahim and Zeki Velidi
Togan in the History of the
Muslims of Russia**

Şerif Mardin

Edited by Korkut A. Ertürk

Rethinking Central Asia.

Reading - UK, 1999, s.111-128.

0.76859

**MADDE YATIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN**

05 MARCH 2002

The history of the Muslims of Russia during the nineteenth century has primarily concentrated on the rise of Jadidism, a reform movement energized by some outstanding representatives of a rising Muslim intelligentsia.¹ Among the latter, the Crimean, Ismail Gasprinski (Gaspıralı Ismail) (1851–1915) has attracted much attention as the editor of the weekly (and then daily) newspaper, the *Terjuman* (1883–1916).² Gaspıralı is also credited with having established the model for, and the promotion of, a new type of school for Muslims which focused on a secular programme of instruction. This emphasis on Jadidism has not simply been the outcome of Gaspıralı's undeniable contribution to increasing the scope of knowledge among Russian Muslims but also depends on the fact that *Jadid*, the root of Jadidism, means "new". The idea of newness was, in turn, in tune with the theory of modernization and conformed to the Western idea of a unidirectional history and the image of backward people shedding the "oriental" features of their culture. This emphasis on the achievements of Gaspıralı has concealed many dimensions of change that we hope to recapture here in order to get a less partial view of the history of the Muslims of Russia. For instance, a development that seems to have preceded Jadidism was the influence of Muslim revivalism. The early cultural renaissance of the Volga Tatars, as well as the politicization of Islamic revival, has roots in this earlier dynamic. But this very dynamic should be studied in tandem with the revitalization of ethnic identity promoted by a wider circulation of elements of ethnic and religious identity, by which I mean *names* such as "Bashkurt" or "Islam" operating as anchors for a given identity. The

A 383

WADON 9. 10. 1915
SONNE SELTEN KREISER

23 10 1915

Hrsg: Josef Kreiser

Japan und die - - - -

Klaus Kreiser

Vom Untergang der *Ertoghrul* bis zur Mission Abdurrashid Efendis – Die türkisch-japanischen Beziehungen zwischen 1890 und 1915

Im Mai 1915 klopfte ein ungewöhnlicher Gast an die Pforte der deutschen Botschaft in Konstantinopel. Ein Derwisch-Scheich meldete sich im Auftrag eines gewissen Abdurrashid Ibrâhîm (Abb. 1), der die kaiserliche Regierung durch seinen Mittelsmann über folgenden Sachverhalt aufklärt:

Wie ihm bekannt sei, beabsichtigten die Japaner, sich auf den Inseln Ostasiens, die in engl[ischer] und holländischer Gewalt seien, auszubreiten; an einer Eroberung des für sie „zu kalten“ Nordens auf dem asiatischen Festland läge ihnen wenig. Man müßte sie auf die Inseln hetzen und so einen scharfen Gegensatz zwischen ihnen und England herstellen.

Eine gute Vermittlerin zwischen Deutschland und Japan sei das Osman[ische] Reich, mit dem Japan sympathisiere, da für Japan gute Beziehungen zu der islamischen Welt in Hinblick auf die vielen Mohammedaner in den von ihm erstrebten Inseln sehr wichtig seien. Wiederholt hätte Japan versucht, in *ständige* diplomatische Beziehungen zu treten. Enver Pascha hätte ihn kurz vor Ausbruch des Krieges nach Japan zu diesem Zwecke senden wollen; vor seiner Abreise wäre aber Enver Pascha erkrankt und hätte ihn nach Bagdad gesandt bzw. von Erzurum zurückrufen lassen.

Abdurrashid er bietet sich, „wenn er mit einem Auftrag nach Japan gesandt werden sollte“, die Reise über Rußland und Sibirien anzutreten. Obwohl die deutschen Diplomaten am Bosphorus wußten oder zumindest hätten wissen können, daß Abdurrashid der beste Japan-Kenner der muslimischen Welt war und als Verfasser eines zweibändigen Werks (Abb. 2) über die Ausbreitung des Islams in Japan großes Aufsehen erregt hatte, verlief der Plan im Sande.

Die heute zugänglichen britischen und japanischen Dokumente zur Geschichte des Ersten Weltkriegs zeigen, daß man im Japan des Jahres 1915 durchaus „laut“ über einen Kurswechsel gegen den englischen Verbündeten „nachdachte“. Zumindest wurde die Presse in den Dienst dieser Überlegungen gestellt. Offensichtlich schlossen Teile von Regierung und Militär einen Sieg der Mittelmächte nicht mehr aus.

Welche Rolle spielte der türkische Faktor aus ostasiatischer Sicht? Japan und das Osmanische Reich befanden sich nicht im Kriegszustand, diplomatische Beziehungen hatte es zu keinem Zeitpunkt gegeben.

çelişkileri, doğal dengesi bozulan dünyayı vesaire duygu, düşünce, hâl, hayâl ve unsurları temsil etmektedir.

Bu kadar zengin bir temsil gücü, gül dışında başka hiçbir çiçek, kelime ve kavram için herhalde söz konusu değildir.

Gülün Türk edebiyatında böylesine yaygın olarak kullanılması rengi, kokusu ve şeklinden kaynaklanmaktadır. Şiirlerde benzetme yönü daha çok bu üç temele dayanmaktadır.

Realiteyi ön plânda tutanlarla, sosyal gayeli şiir yazan şairlerin şiirlerinde güle pek fazla yer verilmediği görülmektedir. Gül, yukarıda işaret ettiğimiz üç temel değerden dolayı tecride çok elverişli bir tabiat unsuru olduğu için daha çok imaj ve sembollere yer veren, öz şiir peşinde olan ve gelenekten beslenen şairlerin şiirlerinde göze çarpmaktadır.

Bu mânâda, şiirlerinde güle en fazla Cahit Sıtkı, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Muhip Dıranas, Ahmet Haşim, Yahya Kemal, Beşir Ayvazoğlu gibi imajist-sembolist ve mistik yönü ağır basan şairlerin yer verdiği görülmektedir.

Gülle ilgili en çok şiiri, yaşama sevinci temasını sıkça işleyen Cahit Sıtkı'nın yazmış olması oldukça dikkate değerdir. Aynı nesle mensup olmakla birlikte Orhan Veli'nin şiirlerinde sadece tek bir mısradan gülden bahsedilmesi – ki orada da gül, kaldırımdan geçen bir yosma tarafından yere düşürülmüştür – hayata bakışlarındaki farklılığı göstermektedir. Buradan hareketle, gülün, hayata veya birtakım “değerlere” bağlanan şairlerce daha çok benimsendiğini ifade etmek mümkündür.

Yeni Türk şiirinde gül temalı şiirlerin artarak devam ettiği görülmektedir. Ancak bu şairler arasında başarılı olanlar, gülü tabii, tarihi, beşerî, dinî ve felsefî yaklaşımları büyük ölçüde birleştirip estetik bir boyut kazandırarak şiirleştirebilenlerdir.

Gül temalı şiirlerde İstanbul, İzmir ve Rumeli şehirlerinin ayrı bir yeri olduğu da dikkati çekmektedir.

KAYNAKÇA

Ahmet Hamdi Tanpınar, “Türk Edebiyatında Cereyanlar”, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, İstanbul 1977, ss.101-127.

Ahmet Hamdi Tanpınar, *Huzur*, İstanbul, ty.

Nihad Sami Banarlı, *Şiir ve Edebiyat Sohbetleri I*, İstanbul 1976.

Beşir Ayvazoğlu, *Güller Kitabı*, İstanbul 1996.

ŞARK-İ RUS GAZETESİNDE ABDÜRREŞİT İBRAHİM

Selçuk Türkyılmaz

Özet

Şark-i Rus (1903-1905) Mehmedağa Şahtatlı tarafından Tiflis'te Türkçe olarak yayımlanmış bir gazetedir. Bu gazetenin Azerbaycan Türklerinin modern dil ve edebiyatının oluşumundaki önemi büyüktür. Şark-i Rus aynı zamanda Rusya Türklerinin fikrî ve edebî münasebetleri bakımından da değer taşımaktadır. Abdürreşit İbrahim'in Şark-i Rus'taki faaliyetleri Rusya Türklerinin kendi aralarındaki ve Türkiye'yle ilişkilerini göstermesi bakımından da önemlidir. Bu makalede Abdürreşit İbrahim'in Şark-i Rus gazetesindeki faaliyetlerini göstermeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Şark-i Rus, Mehmedağa Şahtatlı, Rusya Müslümanları, Abdürreşit İbrahim

Abstract

Şark-i Rus (1903-1905) was a newspaper which was published in Turkish by Mehmedağa Şahtatlı in Tiflisi. This newspaper had a great importance on forming modern language and literature of the Azerbaijani Turks. Besides, it had also a huge value on mental and literary connections of Russian Turks. The activities of Abdürreşit İbrahim in Şark-i Rus had an important point of view about pointing out the connections of Russian Turks. We have tried to point out the activities of Abdürreşit İbrahim at Şark-i Rus newspaper in this article.

Key Words: Şark-i Rus, Mehmedağa Şahtatlı, Russian Muslims, Abdürreşit İbrahim

XIX. yy.'ın ikinci yarısı, Çarlık Rusyasında yaşayan Türkler-Müslümanlar arasında dinî ve millî uyanışın ortaya çıktığı bir dönem olarak dikkati çeker. Özellikle Kazan, Kırım ve Azerbaycan Türkleri arasında bu dönemde görülen modernleşme çabalarının öncüsü olarak şöhret kazanan birçok şahsiyet vardır.

Bakû'da *Ekinçi* (1875-1877) gazetesinin yayımlanmaya başlamasıyla Rusya Müslümanları için yeni süreç başlar ve artık basın, modernleşmenin hızını ve yaygınlık sahasının genişliğini doğrudan etkilediği gibi, Rus

ORIENTE MODERNO

RIVISTA MENSILE

D'INFORMAZIONI E DI STUDI PER LA DIFFUSIONE DELLA CONOSCENZA DELL'ORIENTE, SOPRA TUTTO MUSULMANO, PUBBLICATA A CURA DELL'ISTITUTO PER L'ORIENTE. - Via Lucrezio Caro 67, ROMA (126)

CONTO CORRENTE POSTALE 1/26932

SEZIONE POLITICO-STORICA

LE RELAZIONI TRA IL GIAPPONE E IL MONDO MUSULMANO E L'OPERA DI 'ABD ER-RASHID IBRAHIM

Da mezzo secolo circa il Giappone ha una politica islamica che merita di essere delineata nelle principali sue manifestazioni anche perchè ognuno vede la grandissima importanza ch'essa assume con gli avvenimenti di questi ultimi mesi.

Secondo l'Emiro Shekīb Arslān (1) i primi rapporti tra il Giappone e uno Stato musulmano furono stabiliti per iniziativa del Sultano 'Abd ul-Hamīd II, forse nel quadro della politica panislamica di quel tempo, con l'invio di una nave da guerra in visita di cortesia; la nave naufragò in una furiosa tempesta nelle acque giapponesi e i cinquanta superstiti furono curati amorosamente dalle autorità e dalla popolazione del Giappone. Poco dopo, nel 1890, il Giappone mandò a Costantinopoli due navi da guerra a restituire la visita; gli equipaggi furono accolti con grandissima cordialità dal Sultano e dagli abitanti della capitale turca, considerati come ospiti e colmati di gentilezze.

La simpatia degli Orientali e soprattutto dei Musulmani dell'Asia, specialmente dei Musulmani della Russia, per il Giappone aumentò dopo il 1905 in seguito alla guerra turco-russa e alle prove di forza e d'eroismo date allora dai Giapponesi. Un documento notevole di questo movimento di simpatia per il Giappone, foriero degli sviluppi avuti negli ultimi anni, è una lunga relazione del viaggio nell'Asia Centrale, in Giappone, in Cina e in India compiuto da 'Abd er-Rashīd Ibrāhīm nel 1907-1909 e narrato nell'opera in due volumi in lingua turca *'Alem-i Islām « Il Mondo Musulmano »*, di pagine 620 + 342, edita a Costantinopoli negli anni 1329-1332 Egira (1910-1914) (2).

(1) In *Barīd ash-Sharq*, di Berlino, n. 39, anno 1942.

(2) Il primo volume ha il titolo *'Alem-i islām ve Zāfonyada intishār-i islāmiyyet « Il Mondo Musulmano e la diffusione dell'Islamismo nel Giappone »*.

1697
MAY 1942
SONNE

ORIENTE MODERNO

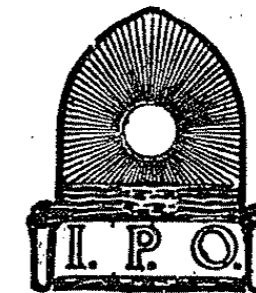
RIVISTA MENSILE

D'INFORMAZIONI E DI STUDI

PER LA DIFFUSIONE E LA CONOSCENZA DELL'ORIENTE, SOPRA TUTTO MUSULMANO, PUBBLICATA A CURA DELL'ISTITUTO PER L'ORIENTE

ANNO XXII

GENNAIO-DICEMBRE 1942

ROMA

ISTITUTO PER L'ORIENTE

Via Lucrezio Caro, 67

P. 46

الشيخ عبد الرشيد ابراهيم ووصفه للمدينة المنورة

الدكتور محمد حرب

(١)

تعريف بالشيخ عبد الرشيد ابراهيم

الشيخ عبد الرشيد ابراهيم، من كبار الدعاة إلى الإسلام، عاش ٨٧ سنة، من إبريل عام ١٨٥٧م^(١) إلى ٣١ أغسطس ١٩٤٤م. انتمى خلالها لفكر واحد هو: الدعوة إلى التضامن الإسلامي بما سُمى الجامعة الإسلامية، وقد صرف الشيخ عبد الرشيد ابراهيم جهوداً كبيرة في الدعوة إلى فكره في ميادين مختلفة من دينية وثقافية وسياسية؛ فقد أسهم في فتح المدارس ونشر الصحف والمجلات والخطابة والرحلات لتبيان فكره، كما أصدر كتباً ترمى إلى شرح وجهة نظره. إنه مفكر بارز، ومؤرخ وداعية مؤثر. دعا إلى يقظة العالم الإسلامي وسافر خصيصاً ليفهم كيف تقدم الغرب، كما سافر إلى اليابان باحثاً عن سر تقدمها، ومن كل ذلك حاول تشخيص أسباب انحطاط العالم الإسلامي وبالتالي العمل على تقدم المسلمين.

خطب الشيخ كثيراً في كل مكان ذهب إليه - وقد ذهب إلى أماكن كثيرة - داعياً إلى تكاتف المسلمين في مواجهة روسيا والغرب، ففي آسيا الوسطى دعا الشعوب التركية المسلمة التي تحتلها روسيا إلى التكاتف والوقوف جبهة واحدة أمام روسيا، ودعا الشعوب الإسلامية في آسيا - الهند وغيرها - إلى التكاتف مع بقية المسلمين في العالم لمواجهة الإنجليز. ونستطيع القول أن الشيخ عبد الرشيد ابراهيم قد وضع أسس اتحاد الشعوب الشرقية المسلمة ضد الاستعمار الغربي بشكليه الروسي والأوروبي.^(٢)

-٢-

الشيخ عبد الرشيد ابراهيم ووصفه للمدينة المنورة

الدكتور محمد حرب

8 TEMMUZ 1996

MADE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

kin ve nefretle dolmuştu. Benzer bir hareket, Avrupa medeniyetinin yükselmesine pek iyi gözle bakmadığı Uzak-Doğu ve Japonya'ya karşı ortaya çıkabilir. Ortaya atılan Yeni Sarı Tehlike teorisinden böyle bir sonuç çıkmaktadır. Ancak Yeni Sarı Tehlike doktrinini sağduyu sahibi halkın destekleyeceğine inanmak mümkün değildir".

O sıralarda Japon hükümeti dini esaslara göre memleketi idâre eden bir hükümet değildi. Herkes istediği dini kabul edebilirdi. Hükümetin vicdanına müdahale edemezdi. Japonların İslâm muhibbî politikası ve Osmanlı Devletiyle yakınlaşma teşebbüsleri tamamiyle siyasî nitelik taşımaktaydı²¹⁴.

3. Abdürreşid İbrahim'in Japonya'daki Pan-İslâmik Faaliyetler²¹⁵

Son Osmanlı devrinin büyük kalem mücahidi ve idealist bir Pan-İslâmci seyyahı olan Kazan'lı kadi Abdürreşid İbrahim Efendi (1850-1944)²¹⁶, gittiği Orta Asya ülkeleri, Sibirya Moğolistan, Mançurya ve Vladivostok'tan 1908 yılının sonlarına doğru Japonya'ya gitmiştir.

Abdüdreşid İbrahim, Japonya'da kaldığı yaklaşık 7 ay içinde²¹⁷ ülkenin her kesiminde ve seviyesinden insanlarla görüştü, fikir alış-verişinde bulundu. Japonya'nın tarihi, kültürü, geleceği ve millî hususiyetlerini inceleyip Japonya'nın terakkî sırrını yerinde görerek tesbit etmiştir.

Fakat bütün bunlara rağmen onun Japonya'da bulunduğu zaman içerisinde teşebbüs edip tahakkukuna çalıştığı hedeflerinden biri de Japonya'da İslâmiyetin yayılması ve bunun

214. Alem-i İslâm, s.308.

215. Bu kısım özet şeklinde 14-18 Eylül 1987 tarihleri arasında İstanbul'da yapılan VIII. Milli Türkoloji Kongresine tarafımızdan tebliğ olarak sunulmuştur.

216. Onun daha ayrıntılı kimliği ve Rusya'ya karşı siyasî ve kültürel faaliyetleri için bkz. III. bölüm, II-A.

217. 17 Kasım 1908-19 Haziran 1909.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ
GENEL TÜRK TARİHİ ANABİLİM DALI

ABDÜRREŞİD İBRAHİM (292-339)

OİA İsm
Tarandı

MADDE TAYİNİNDEN
SONRA GELEN DOKÜMAN

İSLAM VE TÜRK KÜLTÜRÜNÜN UZAK DOĞU'YA YAYILMASI
- KORE'DE İSLÂMIYET'İN YAYILMASI VE KÜLTÜREL TESİRLERİ -

DOKTORA TEZİ

CEMİL LEE, HEE-SOO

11

TEZ DANIŞMANI : DOÇ. DR. MEHMET SARAY

MADDE YAYINLANDIKTAN
SONRA GELEN DUNDUMAN

22.3.90

Abdurrashid Ibragim

Abdurrashid Ibragim, 1857-1944

MAHMUD TAHIR

Abdurrashid Ibragim was a writer, journalist and a distinguished political leader. He was born in 1857 in the city of Tara, in the *guberniia* (province) of Tobol'sk in Siberia. His ancestors were the so-called "Bukharlyqs", traders from Bukhara who settled in the cities of Western Siberia in the 16th and early 17th centuries. Abdurrashid Ibragim received his first education in the *mekteb* (primary school) of Orenburg *guberniia*.

In 1874 at the age of seventeen, Abdurrashid Ibragim lost both parents and moved to the town of Tiumen in Western Siberia. Here he worked as a manual labourer while continuing his studies. In 1877, he was temporarily employed at the market of Irbit, while studying at the *medresseh* (theological higher school) of Koshkar in the district (*uezd*) of Kazan.

In 1879, he travelled to Istanbul and then to Mecca, where he stayed for four years studying in a *medresseh* in Medina. Returning to Russia in 1884, Abdurrashid Ibragim became mullah and professor (*mudarris*) at the *medresseh* of Tara, his native city. After teaching for seven years, he was elected *qadi* (judge of the Shariat law) and member of the Muslim Spiritual Assembly of Orenburg, a post which he occupied from 1892 to 1894. For this reason, Ibragim is known in the Tatar literature as "Abdurrashid qadi". For eight months he even exercised the important functions of the Orenburg *mufti*.

But Abdurrashid Ibragim was a dynamic character, and he could never be satisfied with a sedentary, bureaucratic life. Using a minor disagreement with the *mufti* of Orenburg as a pretext, he abandoned his duties at the Muslim Spiritual Assembly and, in 1895, he once again set out for Istanbul. In the same year, he published his famous *Cholpan Yildizi* ("The Morning Star"), the first important political pamphlet by a Russian Muslim denouncing in the strongest terms the harsh treatment of the Islamic communities of the Russian empire by the tsarist government. *Cholpan Yildizi* may also be considered to be the first expression of the need for a national movement among

ABDÜRRAHİM

ABDÜRRAHİM Rahmî, bk. RAHMÎ (? – 1808)

ABDÜRRAHİM Rûmî (1385/9 - 1460): Mutasavvıf şair. Merzifon'da doğdu. Tam adı Nizameddin Abdürrahim'dir. Teberrükzâde diye anılan bir soydan gelmez. Merzifon'da Çelebi Sultan Mehmed Medresesinde okudu. Gençlik yıllarında o sırada Osmancık'ta müderrislik yapan Akşemseddin'le tanıştı. Anlatılan menkabelere göre birlikte mürşit aradılar. İstanbul'un fethinden sonra Ayasofya'da yapılan ilmî toplantılara birlikte katıldılar. Abdürrahim Rûmî 1421'de Mısır'a gitti. Devrin tanınmış mutasavvıflarından Zeynüddin Hafî'ye bağlandı. Şeyhiyle birlikte önce Hacca, sonra Horasan'a gittiler. Yolda Dervişabat kasabasında kırk günlük çilesini çıkarttı. 1428'te Herat'ta icazetnâmesini aldı. Herat'ta altı yıl kadar kalan Abdurrahim, burada Şihabüddin Sühververdi'nin *Avârîfî'l-Maârif* ve *İlhâmü'l-Hüdâ*, Nevevî'nin *Kırk Hadis*'iyle Zeynüddin Hafî'nin *Vasiyetler*'ini okudu. Bu eserleri şerh ve tercüme etmek için Z. Hafî'den izin isteyerek 1928'te Herat'tan ayrıldı. Bu ayrılış için Z. Hafî'nin "Bir aşk kütüğün yaktık/Diyar-ı Rum'a attık" dediği rivayet olundu. Doğum tarihi gibi ölüm tarihi de yaklaşık olarak bilinmektedir. *Câmiü'n-nezâir*'de üç şiiri vardır. İkisi Nesimî'ye nazire ve kısmen mutasavvıfane üslûpta olan bu şiirlerden üçüncüsü lâdinî niteliktedir. Eserleri: Bursalı Tahir Bey'e göre, tasavvufla ilgili fikirlerini *İrşâdü'l-Enâm*'da, şiirlerini *Aşknâme* adlı eserinde topladı, ayrıca *Divançe-i İlahiyât* adlı bir kitabı vardı. *Şakâyiku'n-Nu'mâniyye*'de, *Âşıkpaşazade Tarihi*'nde ve *Sicill-i Osmanî*'de Zeynüddin Hafî'nin *Minhâcu'r-Reşât*'ını, Evliya Çelebi ise yine Z. Hafî'nin *Vesâyâ-yı Kudsiyye*'sini Abdurrahim Rûmî'ye mal etmişlerdir. A. Rûmî bu iki eseri Merzifon'a döndükten sonra Türkçe'ye çevirmiş olmalıdır. Bu eserlerden *Aşknâme*'nin bir nüshası İÜK TY. 1359 numarada kayıtlı bulunduğu bildirilmişse de sonradan bu eserin Abdurrahim Karahisarî'nin * *Vahdetnâme*'si olduğu anlaşılmıştır.

Kay.: Mec. N. 354 (s. 226-227); Berin Taşan, *Merzifonlu Şeyh Abdürrahim Rumi*, İzmir 1975, TDEA 1/22; TŞ 1/242. ♦M. CUNBUR

ABDÜRRAHİM Utuz İmenî el-Bulgarî, bk. UTUZ İMENÎ, Abdurrahim Bulgarî

ABDÜRRAHİM -i Tırsî (? – 1519): Mutasavvıf şair. İznik'in Tirse köyünde doğdu. Kadiri tarikatı şeyhlerindendi. Çocukluğunda Eşrefoğlu'nun dergâhına gelip hizmetinde bulunurdu. Her seferinde babası gelip onu eve götürürdü. Sonunda Eşrefoğlu'nun "Bu çocuğu verin biz eğitelim" demesi üzerine babası rıza gösterince, Abdürrahim dergâhta eğitildi. Eşrefoğlu kızı Zeliha'yı onunla evlendirdi ve hilâfet verdi. Şeyhinin ölümü üzerine halifesi olarak posta oturdu. İznik'teki türbesinde gömülüdür. Bolu'nun Mudurnu ilçesinde çay kenarında, üzerinde harap bir taş bulunan bir mezarın da ona ait olduğu söylenmektedir. Bursalı Tahir Bey'in mevcudiyetinden bahsettiği ve şiir mecmualarında eserlerine sıkça rastlanmaktadır. Düzenlenmiş *Divan*'ı MK. FB. 286'da, ilâhilerinden bir kısmı MK Yz. A 1931, 163a-173b arasındadır. Sade bir dille ve hece vezniyle yazılmış şiirleri Yunus Emre ve Eşrefoğlu tarzındadır. Kay.: OM 1/17; TDEA 1/22; TŞ 1/243-247, Mehmed Şemseddin, *Yâdigâr-ı Şemsî* s. 50. ♦F. A. TURAN

ABDÜRREHİM Hakverdili, bk. HAKVERDİYEV, Abdürehim

ABDÜRREŞİD, bk. ABDÜRİŞİT

ABDÜRREŞİD İbrahim (1857 - 1944): Türkistan ve İdil-Ural sahası yazar ve fikir adamı. Sibiryâ'nın Tara kasabasında doğdu. Aslen Özbek Türklerindendir. Babası Ömer Bey, devrin siyasî olaylarına karışmış, aydın ve dindar bir kişidir. İlk tahsilini bir Başkurt köyü olan Elmen'de yaptı. Burada aldığı eğitim, onun Türk-İslâm dünyası için yaptığı fedakârlıkların kaynağı oldu. 1877-78 Osmanlı-Rus savaşı başlayınca Elmen'den ayrılarak Kazan'a gitti. Burada yakalandı ve bir yıl hapis yattı. 1879'da tahsiline devam etmek amacıyla İstanbul üzerinden Medine'ye gitti. Medine'de beş yıl dinî ve siyasî eğitim gördü. Arapça ve Farsça dersleri aldı. 1884 yılında Medine'den ayrılarak Rusya'ya gitmek üzere İstanbul'a geldi. İstanbul'da Namık Kemal*, Ahmed Vefik Paşa*, Muallim Naci*, İzmirli İsmail Hakkı* ile görüştü. 1885 yılının ortalarında Tara'ya döndü ve medresede ders vermeye başladı. Tara ve civarında Usûl-i Cedid okullarının açılmasını sağladı. Bu arada Şehâbeddin Mercanî*, Rızaeddin Fahreddin* ve İsmail Gaspıralı* ile tanıştı. 1892'de Orenburg Ruhanî Meclisi onu, kadı tayin etti. Aynı meclis-

010532

DİA

ABDÜRREŞİD İBRAHİM

Madde Yayınlandıktan Sonra Gelen Doküman

21.08.2017

Meyer, Mikhail

An Islamic perspective in Russian public opinion: the Russian Tatar thinker Abdurrashid Ibrahim (1857-1944) .-- 2012 ISSN: 0044-8699 : Archiv Orientální: Quarterly Journal of African and Asian Studies, vol. 80 ii pp. 259-272, (2012)

; İbrahim, Abdürreşid

Aims & Scope

Die Welt des Islams focuses on the history and culture of the Islamic world from the eighteenth century to the present. The journal gives special emphasis to literature and provides its large international readership with articles in English, French and German. Highly descriptive essays are accompanied by copious notes, and extensive book reviews are authored by specialists, offering a broad scholarly view of the field of Islam.

Published since 1951, *Die Welt des Islams* is found in the world's major research libraries. The journal is unrivalled in its field and an essential resource for those who wish to stay on top of their discipline.

herausgegeben von/edited by

Rainer Brunner (Paris) in Verbindung mit/in cooperation with Bettina Dennerlein (Zürich), Stefan Reichmuth (Bochum), Christoph Herzog (Bamberg), Michael Kemper (Amsterdam), Johanna Pink (Freiburg) – review editor: Ruth Bartholomä (Freiburg)

Abkürzungen/Abbreviations

BSOAS: Bulletin of the School of Oriental and African Studies (London); DİA Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi; EI: Enzyklopädie des Islam/Encyclopaedia of Islam/Encyclopédie de l'Islam (Leiden); EIJ: The Encyclopaedia Iranica; EQ: Encyclopaedia of the Qur'an (Leiden); HI: Handwörterbuch des Islam (Leiden); IJMES: International Journal of Middle East Studies (New York/Cambridge); ILS: Islamic Law and Society; Isl.: Der Islam (Berlin); IQ: The Islamic Quarterly; JAL: The Journal of Arabic Literature; MEJ: The Middle East Journal (Washington); MES: Middle Eastern Studies (London); MW: The Muslim World (Hartford, Conn.); OLZ: Orientalistische Literatur-Zeitung (Berlin); OM: Oriente Moderno (Rome); REI: Revue des Études Islamiques (Paris); Stud. Isl.: Studia Islamica (Paris); WI: Die Welt des Islams (1913-1943 Berlin, Leipzig, since 1951 Leiden); WZKM: Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes (Wien); ZDMG: Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft (Wiesbaden)

Correspondence and Submission Guidelines

Adresse der Redaktion/Editorial Address
Universität Freiburg, Orientalisches Seminar
Platz der Universität 3, D-79085 Freiburg, Germany
Fax: +49-761-203 3152
e-mail: brunner@vjf.cnrs.fr
for book reviews: ruth.bartholomae@orient.uni-freiburg.de

For detailed instructions, please visit the journal's website at brill.com/wdi. The Instructions for Authors include details on how to publish on an Open Access basis with Brill open. Articles should be submitted online together with a short abstract (150-220 words) and 5-10 keywords regarding the contents of the article via the Editorial Manager (EM) online submission system at <http://www.editorialmanager.com/wdi>. Queries should be addressed to the Editor of *Die Welt des Islams* at the above editorial address.

Die Welt des Islams (print ISSN 0043-2539, online ISSN 1570-0607) is published 3 times a year in 2 issues and 1 double issue by Brill, Plantijnstraat 2, 2321 JC Leiden, The Netherlands, tel +31 (0) 71 5353500, fax +31 (0) 71 5317532.

D.840
46083

The Multiple Publics of a Transnational Activist: Abdürreşid İbrahim, Pan-Asianism, and the Creation of Islam in Japan

D840

Ulrich Brandenburg
University of Zurich
ulrich.brandenburg@aoi.uzh.ch

Abdürreşid İbrahim (010532)

Abstract

The Russian Muslim Abdürreşid İbrahim (1857-1944) was not only a successful journalist and reform-minded Islamic scholar. He was also a transnational activist who became influential in different local contexts, notably Russia, the Ottoman Empire, and Japan. During his four-month stay in Japan in 1909, he cooperated with Japanese pan-Asianists and helped found the first pan-Asianist society, which focused on building ties between Japan and Asia's Muslims. Researchers have predominantly regarded İbrahim as a pioneering figure in an emerging anti-Western coalition of pan-Islamists and pan-Asianists, or as a Muslim missionary aspiring to convert Japan to Islam. This article will demonstrate, however, that İbrahim's pro-Japanese pan-Asianism, as well as his missionary zeal, should both be read as flexible stances in reaction to the expectations of different publics. An ostentatious pan-Asianism and the exaggeration of his missionary success equally served the transnational activist to attract attention and assert his importance in varying local contexts.

Keywords

Abdürreşid İbrahim – transnationalism – pan-Asianism – mission – Islam – Japan – Ottoman Empire – Russia

02 Kasım 2018

MÜHÜR YAYIMLANDIKTAN
SONRA İSLEM GÖRÜLÜR

A

Abdürreşid İbrahim Efendi

Abdürreşid İbrahim (‘Abd al-Rašīd İbrāhīm) **Efendi** (1852 or 1857–1944), a Russian Muslim Tatar and notable pan-Islamist, who belonged to the *ulema* (‘*ulamā*’) and served as *kadı* (*qāđı*) in Ufa (in the Orenburg *oblast*, western Russia), was born in Tara (in the Tobolsk governate, today’s Omsk *oblast*). (His date of birth is given as 23 April 1857 in his autobiography but is recorded as 7 September 1852 on his tombstone, at the Tama Reien (Tama Cemetery), near Tokyo, Japan.) His father, Ömer Bey, was from an *ākhūnd* (teacher of higher Islamic learning) Uzbek family of Bukhara, and his mother, Afife, was a Başkurt teacher. İbrahim was a *cedid* (*cedid*, follower of the *usūl-i cedid*, or “new methods,” a movement that began around 1880 among Russia’s Muslims), but later became an Ottoman pan-Islamist, who considered modern Japan after its victory in the 1905 Russo-Japanese War as a model nation for states in the Muslim world to emulate. In 1867, he entered the village *medrese* at Elmen, Orenburg, where he studied for the next four years. He continued his studies in a *medrese* at Teman

and then, in 1877, transferred to another school, at Kishkar, Kazan. He soon became dissatisfied with the education at the latter *medrese* and left, after which he was arrested by the Tsarist police (during the Ottoman-Russian war of 1877–8), allegedly for not having his papers in order. When he was released from prison, he travelled to Medina (1878), where he earned a *medrese* (*madrassa*) *icazet* (*ijāzāt*, certification) in 1884 under Ahmet Ziya (Aḥmad Dīyā’) Efendi.

İbrahim taught in a reformist *medrese* in Tara for seven years and, in 1892, was appointed *kadı* of the Orenburg Muslim Spiritual Assembly, the official Muslim religious administration of the Russian Empire, where he also served as acting *müftü* (*mufti*) when the *müftü* Muhammetyar Sultanov went on pilgrimage. In 1894, İbrahim left his office and travelled to Istanbul, after disagreeing with the conservative Sultanov on various matters.

While in Tara, İbrahim had authored a pamphlet in Turkish, *Liva-ul hamd* (which encouraged Russia’s Muslims to immigrate to the Ottoman Empire) and had it published in Istanbul and distributed in Russia. In 1894, after his arrival in Istanbul,

27 Nisan 2014

668 İBRAHİM, Abdürreşid. *Un Tatar au Japon: voyage en Asie (1908-1910)* / Abdürrechid İbrahim. Trad. du turc ottoman, prés. et annoté par François Georgeon. Arles: Actes Sud-Sindbad, 2004. 269pp. [Trans. from part of his travel account *Alem-i Islâm ve Japonya 'da intişar-i islâmiyet.*]

Abdürreşid İbr-
010532

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

27 Nisan 2014

222 PAPAS, Alexandre. Following Abdürreşid İbrâhîm, a Tatar globetrotter on the way to Mecca. *Central Asian pilgrims: hajj routes and pious visits between Central Asia and the Hijaz*. Alexandre Papas, Thomas Welsford, Thierry Zarcone (eds.). Berlin: Schwarz & Institut Français d'Études sur l'Asie Centrale, 2012, (Islamkundliche Untersuchungen, 308), pp.199-221. [His account of the journey from India to perform the hajj in 1909, travelling by ship with a Japanese convert, Yamaoka Kōtarō.]

Abdürreşid İbr-
010532

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

27 Nisan 2014

ADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

- 1008 PAPAS, Alexandre. Following Abdürreşid İbrâhîm, a Tatar globetrotter on the way to Mecca. *Central Asian pilgrims: hajj routes and pious visits between Central Asia and the Hijaz*. Alexandre Papas, Thomas Welsford, Thierry Zarcone (eds.). Berlin: Schwarz & Institut Français d'Etudes sur l'Asie Centrale, 2012, *Abdürreşid İbrahim* (Islamkundliche Untersuchungen, 308), pp.199-221. [His account of the journey from India to perform the hajj in 1909, travelling by ship with a Japanese convert, Yamaoka Kōtarō.] 010532

ADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

- 260 TSUTOMU, Sakamoto. The first Japanese Hadji Yamaoka Kōtarō and Abdürreşid İbrahim. *The Rising Sun and the Turkish Crescent: new perspectives on the history of Japanese Turkish relations*. [Ed.] Selçuk Esenbel and İnaba Chiharu. Istanbul: Boğaziçi University Press, 2003, pp.105-121. [Abdürreşid İbrahim was a Russian Tatar (1857-1944), Yamaoka a Japanese Muslim convert. In 1909, they performed the Hajj.]

Abdürreşid İbr-
010532

YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN